

УДК 378.22:658.62–051

КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ СФОРМОВАНOSTІ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ТОВАРОЗНАВЦІВ-ЕКСПЕРТІВ

Діденко Є.П., аспірант кафедри
хімії та методики викладання хімії

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

У статті порушено проблему підготовки майбутніх товарознавців-експертів до ведення дослідницької діяльності з обраного фаху, визначені критерії та показники сформованості дослідницької компетентності майбутніх товарознавців-експертів. У результаті аналізу науково-методичної літератури з'ясовано, що до критеріїв сформованої дослідницької компетентності майбутніх товарознавців-експертів доцільно віднести мотиваційний, когнітивний, діяльнісний і рефлексійний. Рівнями сформованості дослідницької компетентності майбутніх товарознавців-експертів визначено високий, середній та низький. Висновки, що представлені в результаті дослідження, отримані шляхом аналізу й експертної оцінки досліджуваних показників.

Ключові слова: *критерії та показники, дослідницька компетентність, майбутні товарознавці-експерти.*

В статье затронута проблема подготовки будущих товароведов-экспертов к ведению исследовательской деятельности по выбранной специальности, определены критерии и показатели сформированности исследовательской компетентности будущих товароведов-экспертов. В результате анализа научно-методической литературы установлено, что к критериям сформированности исследовательской компетентности будущих товароведов-экспертов целесообразно отнести мотивационный, когнитивный, деятельностный и рефлексивный. При этом уровнями сформированности исследовательской компетентности будущих товароведов-экспертов являются высокий, средний и низкий. Выводы, представленные в результате исследования, получены путем анализа и экспертной оценки исследуемых показателей.

Ключевые слова: *критерии и показатели, исследовательская компетентность, будущие товароведы-эксперты.*

Didenko Ye.P. CRITERIA AND INDICATORS OF THE FORMING RESEARCH COMPETENCE THE FUTURE COMMODITY RESEARCHERS

The article raises the problem of preparing future commodity experts to conduct research on the chosen specialty, defined criteria and indicators of the formation of research competence of future commodity experts. As a result of the analysis of scientific and methodological literature it became clear that the criteria of the developed research competence of future commodity experts should include motivational, cognitive, activity and reflection. The levels of the formation of the research competence of future commodity experts are high, medium and low. The conclusions presented in the result of the study are obtained by analysis and expert evaluation of the studied indicators.

Key words: *criteria and indicators, research competence, future commodity-experts.*

Постановка проблеми. Інтенсивні зміни сучасного суспільства неминуче позначаються на системі професійної освіти країни. Сучасне суспільство висуває нові вимоги до випускника: мобільність, креативність, високий рівень професійної підготовки, готовність до самовдосконалення та самоосвіти, наявність мотивації до здійснення дослідницької діяльності. До першочергових критеріїв конкурентоспроможності молодого фахівця на сучасному ринку праці відносять вміння самостійно здобувати необхідні знання та застосовувати їх в обраній сфері діяльності, здатність до нестандартних рішень під час розв'язання професійних задач, креативне мислення. Перелічені навички та вміння формуються в студентів у процесі здійснення дослідницької діяльності.

Залучення майбутніх товарознавців-експертів до проведення різнопланових наукових досліджень з обраного фаху має велике значення в процесі формування висококваліфікованого та конкурентоспроможного фахівця в галузі товарознавства. Розуміння суті явищ екологічного, соціального, економічного характеру, інноваційне вирішення професійних задач стає можливим за умови оволодіння методами наукового пізнання, розуміння логіки дослідницького процесу та його подальшого аналізу й прогнозування розвитку. Адже студент-дослідник одночасно збагачується аналітичними вміннями та професійними цінностями для здійснення подальшої продуктивної професійної діяльності [1, с. 78].

Теоретичне осмислення природи дослідницької компетентності майбутніх то-

варознавців-експертів дозволяє зазначити, що це явище є складним духовно-функціональним утворенням особистості, що дозволяє експериментальним шляхом розв'язувати професійні завдання різного рівня складності. Це спонукає сучасну педагогічну науку до більш ґрунтовного вивчення дослідницької компетентності майбутніх товарознавців-експертів.

Провести якісний аналіз стану сформованості дослідницької компетентності майбутніх фахівців у галузі товарознавства можна за умови визначення критеріїв і показників досліджуваного явища. Стосовно цього С. Гончаренко наголошує, що дослідження будь-якого явища можна здійснити за допомогою певних критеріїв – ознак, на підставі яких здійснюється його оцінка [10, с. 163].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування дослідницької компетентності майбутніх фахівців цікавить багатьох дослідників. У контексті сучасної парадигми вищої освіти України поняття «дослідницька компетентність» викликає чимало дискусій серед науковців. Це пов'язано не лише з різним баченням науковців передумов формування дослідницьких умінь, навичок студентів, а й із психологічними особливостями формування дослідницької компетентності майбутніх фахівців. Дослідницька компетентність є ключовою, бо процес її формування часто супроводжується застосуванням аналітичних, критичних, комунікативних умінь.

Методологію та методи формування дослідницької компетентності досліджували: С. Білих, Е. Бережнова, В. Богословський, Н. Гафуров, В. Загвязінский, Н. Ільїна, В. Краєвський, О. Новиков, Т. Сальникова, А. Шаповалов, Е. Шашенкова, Т. Шипілова й ін. Проблемі формування готовності студентів до дослідницької діяльності присвячені праці А. Кірсанова, Р. Низамова, Н. Нікандрова, Я. Пономарьова, А. Савенкова, А. Третьякової, Т. Шамової та ін. Психолого-педагогічні основи дослідницької діяльності студентів розкрито в роботах С. Архангельського, В. Андреєва, Ю. Бабанського, Е. Бершадської, М. Бершадського, Н. Важевського, В. Давидова, В. Розумовського, В. Синенко, Е. Титова, М. Фірсова, А. Хуторського, І. Чечель та інших.

Проблемі дослідницької компетентності майбутніх фахівців присвячено чимало наукових досліджень. Так, питанню формування дослідницької компетентності в професійній підготовці педагога присвячені праці О. Лекашевич, С. Маркової, З. Обліцової та ін.; проблема формування науково-дослідницької компетентності майбутніх офі-

церів-прикордонників у вищих військових навчальних закладах опрацьована І. Бехом; питання формування дослідницької компетентності бакалаврів педагогічної освіти в умовах інформаційно-комунікаційного середовища вивчала дослідниця Г. Скорнякова.

Декілька дисертаційних робіт присвячено удосконаленню підготовки фахівців у галузі товарознавства та комерційної діяльності (В. Апопій, Г. Багрій, Л. Карташова, С. Кожушко, Т. Крамаренко, О. Куклін, С. Мороз, Е. Морозова, Н. Ніколкіна, Ф. Панкратов, Ф. Половцева, Т. Русецька, С. Симчук, Р. Хайруллін, Р. Хизрич). Водночас аналіз наукової літератури показав, що проблема формування дослідницької компетентності майбутніх товарознавців-експертів не була предметом окремого дослідження і залишається неопрацьованою як у теоретичному, так і в практичному аспектах.

Постановка завдання. Метою статті є визначення критеріїв і показників сформованості дослідницької компетентності майбутніх товарознавців-експертів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз наукової психолого-педагогічної літератури, що стосується нашого дослідження, та пілотажного опитування роботодавців Полтавської області, сфера діяльності яких пов'язана з виготовленням продуктів народного споживання та наданням послуг щодо визначення їхньої якості, дозволив визначити критерії та показники сформованості дослідницької компетентності майбутніх товарознавців-експертів. Та, передусім, вважаємо за доцільне визначити окремі науково-педагогічні поняття, які будемо використовувати в дослідженні.

Довідникова література поняття «критерій» (від грец. *kriterion* – засіб судження, мірило) визначає як ознаку, на підставі якої дається оцінка певного явища чи дії. Термін «показник» слугує для характеристики конкретного прояву сутності якостей процесу чи явища і є складником критерію. Отже, критерій як характеристика педагогічного явища чи об'єкта може мати певну кількість показників.

Так, на думку дослідниці І. Дичківської, «критерій» – характеристика властивості (якості) об'єкта, оцінювання якого можливе за одним зі способів вимірювання або за експертним методом» [2, с. 344].

Н. Кузьміна розглядає досліджуване поняття як основну ознаку, за якою з кола можливих варіантів обирається одне рішення [6, с. 28].

У педагогічній теорії та практиці існують загальні вимоги до встановлення й обґрунтування критеріїв, а саме:

1) критерії мають відображати основні закономірності функціонування і розвитку досліджуваного явища;

2) критерії мають відображати основні закономірності процесу формування та розвитку особистості;

3) критерії повинні позитивно впливати на встановлення взаємозв'язку між всіма складниками досліджуваної проблеми [3, с. 92];

4) критерії характеризуються окремими показниками, за якими можна судити про ступінь вираженості даного критерію;

5) критерії відображають просторову та часову динаміку досліджуваної якості;

6) кількісні та якісні показники мають виступати в комплексі [5, с. 140].

На думку М. Монахової, критерій є комплексом основних показників, які відображають норму, вищий рівень розвитку відповідної ознаки [7, с. 6].

В. Калінін стосовно поняття «показник» зазначає, що це якісні або кількісні харак-

теристики рівня розвитку кожної якості, властивості, ознак об'єкта, що вивчається [4, с. 65].

С. Овчаров розглядає показник як вимірну процедуру, завдяки якій можна визначити ступінь і характер прояву ефективності відповідного критерію [8, с. 109].

Ми у своєму дослідженні будемо дотримуватися думки, що показники є характеристиками прояву сформованості відповідного критерію.

Аналіз запропонованих підходів до дефініції понять «критерій» і «показник» дозволяє зробити висновок про те, що критерієм науковці називають окремі характеристики досліджуваного об'єкта, за допомогою яких діагностується його рівень розвитку та функціонування, а показник використовується як засіб якісної та кількісної характеристики конкретного критерію.

До основних критеріїв сформованості дослідницької компетентності віднесено:

Таблиця 1

Критерії та показники сформованості дослідницької компетентності майбутніх товарознавців-експертів

№	Критерії сформованості	Показники	Рівні сформованості		
			Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
1	Мотиваційний	Наявність мотивів і потреб у розвитку дослідницьких умінь, веденні різнопланової дослідницької діяльності, саморозвитку та самовдосконалення	Свідома потреба в розвитку дослідницьких умінь, веденні різнопланової дослідницької діяльності, саморозвитку та самовдосконалення	Усвідомлення важливості розвитку дослідницьких умінь, веденні різнопланової дослідницької діяльності, саморозвитку та самовдосконалення	Відсутність інтересу до розвитку дослідницьких умінь, ведення різнопланової дослідницької діяльності, саморозвитку та самовдосконалення
2	Когнітивний	Інформованість майбутніх фахівців у сфері дослідницької діяльності з обраного фаху	Системна інформованість із питань змісту і технології дослідницької діяльності	Вибіркова інформованість із питань змісту і технології дослідницької діяльності	Загальна інформованість із питань змісту і технології дослідницької діяльності
3	Діяльнісний	Характер організації майбутніми товарознавцями-експертами дослідницької діяльності	Творча організація дослідницької діяльності у сфері товарознавства	Конструктивна організація дослідницької діяльності у сфері товарознавства	Репродуктивна організація дослідницької діяльності у сфері товарознавства
4	Рефлексійний	Усвідомлення важливості дослідницької діяльності, уміння аналізувати власний досвід і оцінювати результати, уміння виправляти можливі помилки	Стижке усвідомлення важливості дослідницької діяльності, уміння аналізувати власний досвід і оцінювати результати, уміння виправляти можливі помилки	Часткове усвідомлення важливості дослідницької діяльності, уміння аналізувати власний досвід і оцінювати результати, уміння виправляти можливі помилки	Відсутність усвідомлення важливості дослідницької діяльності, уміння аналізувати власний досвід і оцінювати результати, уміння виправляти можливі помилки

– мотиваційний, що спрямований на виявлення мотивів і потреб студентів до розвитку дослідницьких умінь і практичних навичок, виявляє рівень досягнення мотивації у веденні дослідницької діяльності та професійної спрямованості, наявність ціннісного ставлення до обраного фаху;

– когнітивний, що передбачає наявність розвинених до певного рівня знань, які в основному формуються в процесі здобуття фахової освіти та самоосвіти студентів; обізнаність у сфері експериментальних методик, необхідних у процесі дослідницької діяльності.

– діяльнісний, що визначається якістю використання в процесі фахової підготовки дослідницьких умінь, орієнтованих на подальшу професійну діяльність і особистісно-професійний саморозвиток та самореалізацію; умінням розв'язувати типові та нестандартні професійні задачі, аналізувати результати досліджень і власної діяльності загалом;

– рефлексійний, який передбачає рефлексію щодо результатів науково-дослідницької діяльності, усвідомлення можливих наслідків і здійснення коригувальних дій на базі отриманого досвіду.

Визначивши критерії, ми виокремили три рівні сформованості дослідницької компетентності майбутніх товарознавців-експертів: достатній, середній, високий.

Кількісна оцінка кожного досліджуваного показника здійснювалася відповідно до спеціально розробленої шкали, що містить низку дискретних чисел (від 1 до 5), де «1» – відсутність досліджуваного параметра, «3» – середній рівень розвитку досліджуваного параметра, «5» – найвищий рівень вияву досліджуваного параметра.

У дослідженні ми виходили з тієї позиції, що показники мають розкривати основні ознаки визначених критеріїв. Результати дослідження представлені в таблиці 1.

Висновки із проведеного дослідження. Отже, з урахуванням аналізу наукових джерел у статті представлено критерії та

показники сформованості дослідницької компетентності майбутніх товарознавців-експертів (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексійний). Досліджувані критерії відображають структурні компоненти дослідницької компетентності. Окреслені показники характеризують основні ознаки досліджуваних критеріїв із можливістю їх вимірювання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабанский Ю. Введение в научное исследование : [учеб. пособ. для студ. пед. ин-тов] / Ю. Бабанский, В. Журавлев, В. Розов. – М. : Просвещение, 1988. – 239 с.
2. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології : [навчальний посібник] / І. Дичківська. – К. : Академ. видав., 2004. – 352 с. – ISBN 966-8226-17-8.
3. Загузов Н. Технология подготовки и защита кандидатской диссертации / Н. Загузов. – М. : Исслед. центр, 1993 – С. 92.
4. Калінін В. Педагогічна технологія «діалог культур» як засіб формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови : [монографія] / В. Калінін ; за заг. ред. О. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2007. – 276 с.
5. Коростіль Л. Самоосвіта особистості як соціальне та педагогічне явище / Л. Коростіль // Педагогічні науки : зб. наук. праць. – Суми : Видавництво СумДПУ, 2009. – № 1. – С. 138–145.
6. Кузьмина Н. Профессионализм педагогической деятельности : [методическое пособие] / Н. Кузьмина, А. Реан. – Санкт-Петербург ; Рыбинск, 1993. – 54 с.
7. Монахова М. Педагогическое проектирование – современный инструментальный дидактических исследований / М. Монахова // Школьные технологи. – 2001. – № 5. – С. 5–7.
8. Овчаров С. Индивидуально-дифференцированный подход у професійній підготовці майбутніх учителів інформатики : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»/ С. Овчаров. – Полтава, 2003. – 209 с.
9. Професійна освіта в зарубіжних країнах : порівняльний аналіз : [монографія] / за ред. Н. Ничкало, В. Кудіна. – Черкаси : Вибір, 2000. – 322 с.
10. Професійна освіта: словник : [навч. посібник] / уклад. С. Гончаренко та ін. ; за ред. Н. Ничкало. – К. : Вища школа, 2000. – 380 с.